

In het vorige nummer beschreef Gerbrand Borgdorff de bijzondere historie van Schouwburg Kunstmin in Dordrecht. In dit artikel bespreekt hij de huidige renovatie.

| DOOR: GERBRAND BORGDRORFF |

Renovatie Kunstmin

Als Schouwburg Kunstmin in 1940 na de renovatie door architect Van Ravesteyn wordt heropend, zijn de reacties vrijwel unaniem lovend. Toch valt er ook wel wat kritiek te beluisteren. Criticus Lensvelt schrijft onder meer dat de zichtlijnen door de flauwe helling van zaal en balkon niet optimaal zijn en hij betreurt het dat er geen geld was om ook het toneelhuis te renoveren en vergroten. De oorspronkelijke toneeltoren uit 1890 is ongewijzigd, net als de houten toneelmachinerie. Deze wordt na de oorlog aangevuld met een van de eerste handtrekkenwanden van de firma Stakebrand. De oorspronkelijke installatie wordt sporadisch nog gebruikt als er extra hijspunten nodig zijn. Pas in 1987 wordt de

oude houten installatie vrijwel geheel verwijderd en komt er een moderne handtrekkenwand met hulplieren, die in 2004 wordt vervangen door een geheel geautomatiseerde toneelhijsinstallatie. Bij die laatste renovatie is echter geen budget voor verbetering van de toneeltoren. Het is niet mogelijk om de toren te verhogen en binnen de bestaande constructie zijn trekken van 300kg per stuk het maximaal haalbare.

Schuine toneelvloer

Bij geen van de renovaties is iets gedaan aan de toneeltoren zelf. In 1987 wordt wel een soort loods gebouwd achter het toneelhuis, maar aangezien er dan geen geld is om de draagconstructie van de toren aan te passen, worden de

zichtlijnen naar dit achtertoneel geblokkeerd door de steunberen van de toren. De loods is alleen geschikt als laad- en losplaats en als opslag. Zijtonelen ontbreken eveneens. Ook hier staan grote steunberen in de weg.

Een andere bijzonderheid van het toneel is dat het schuin loopt. Zolang de decors bestonden uit beschilderde doeken en panelen, was een schuine vloer prima voor de zichtlijnen, maar met moderne decors is een schuine vloer verre van ideaal. Flightcases en decors op wielen dreigen ongecontroleerd de zaal in te rijden. Afstoppen is ook lastig. Het decor staat niet recht, maar de poten hangen natuurlijk wel recht. Zo blijft er links en rechts een driehoek over die je moeilijk dicht krijgt.

De door architect Van Ravesteyn ontworpen stoelen blijven behouden. | FOTO: © KATARINA SLEDZ |

Geen laadperron

Een ander gevolg van de schuine vloer is dat het toneel aan de achterzijde zich maar liefst 2 meter boven straatniveau bevindt. Alles moet dus via een goederenlift van de vrachtwagen naar toneelniveau gebracht worden. Dat is niet uniek. Er zijn wel meer schouwburgten die gebruik moeten maken van een goederenlift, maar het betekent wel altijd tijdverlies bij het laden en lossen. Toen de schouwburg gebouwd werd en ook toen hij in 1939 gerenoveerd werd, was dat allemaal geen probleem. Gezelschappen reisden niet met decors, ze speelden in de decors die in iedere schouwburg voorhanden waren. Bos-, zee- en huiskamertaferelen werden eenvoudig uit het magazijn gehaald.

Rekwisieten nam het gezelschap wel zelf mee, maar daarvoor was geen laadperron nodig.

Zere nek

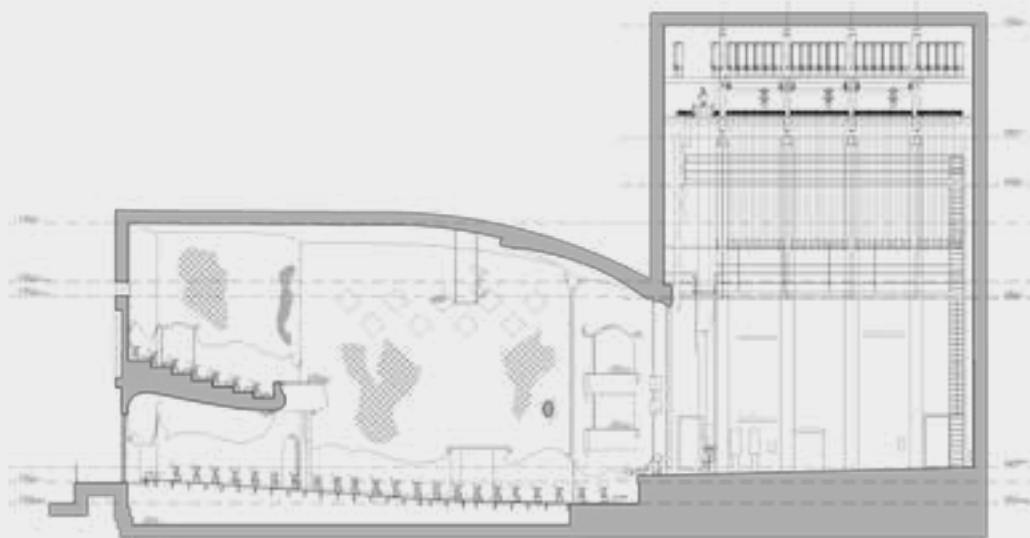
Dat het hoogteverschil met de straat zo groot is, komt ook omdat het toneel al hoog begint. Tussen de eerste rij en het

is het hoge toneel nogal onaangenaam. Zij gaan naar huis met een zere nek. Voor de rest van het publiek is het een noodzaak om de voorstelling te kunnen zien. Voor een deel van het publiek zijn de zichtlijnen trouwens toch al beperkt. Op de parterre lopen links en rechts gangpaden van voren naar achteren.

‘Het gebouw blijft van buiten intact, terwijl het van binnen beter geschikt wordt als theater’

toneel zit maar liefst 1,25m en dat is ook nodig. De zaal loopt immers nogal flauw op en hetzelfde geldt voor het balkon. Door het hoge en schuin oplopende toneel zijn de zichtlijnen nog net acceptabel. Voor de mensen op de eerste rij

Het publiek dat aan de buitenkant zit, kijkt aan tegen de luidsprekers die naast de toneelopening hangen. Sommige stoelen hebben beperkte zichtlijnen vanwege de kolommen waar het balkon op rust. ▶

Doorsnede zaal en toneel oude situatie

Renovatie

Het kleine speelvlak, de matige laad- en losvoorzieningen, de bescheiden hijs-hoogte en de beperkte hijscapaciteit van de trekken maken Kunstmin steeds minder geschikt voor de reguliere reizende voorstellingen. De gemeente is zich daarvan bewust en in de loop der jaren worden meerdere plannen ontwikkeld om het theater te verbouwen, te vervangen of alleen te handhaven voor kleinere producties, terwijl elders een grotere schouwburg wordt gebouwd in samenwerking met de andere Drechtsteden. Als dat laatste plan sneuvelt, laat de gemeente onderzoeken wat er moet gebeuren om Kunstmin te behouden als schouwburg. Het gebouw moet worden aangepast aan de huidige eisen, maar met behoud van de architectuur van Verheul en de inrichting van Van Ravesteyn. Onderdeel van de verbouwing is herstel van de fundering.

Schetsontwerp

Theateradviseur Louis Janssen stelt een integrale aanpak voor en maakt een schetsontwerp. Om te beginnen wordt het toneel verlaagd tot 1 meter boven straatniveau. Daarmee vervalt de noodzaak van een goederenheffer voor laden en lossen. Het toneel wordt uitgebreid met een ach-

tertoneel met een dubbel loading dock. Links en rechts van het huidige toneelhuis bevinden zich kantoren, kleedkamers en de artiestenfoyer. Het voorstel is om die ruimtes leeg te lepelen en bij het toneel te voegen, zodat zijtonelen ontstaan. Het gebouw kan zo qua uiterlijk intact kan blijven, terwijl het van binnen veel beter geschikt wordt als theater. Een ander voordeel is dat de ramen van de kantoren en de kleedkamers nu ramen op het zijtoneel worden, zodat er daglicht op het toneel kan vallen. Verder ontstaat er ruimte om de zijbruggen naar buiten te plaatsen tot boven het zijtoneel. Daardoor kunnen de trekroedes langer worden, zodat het gemakkelijker wordt om effectief af te stoppen.

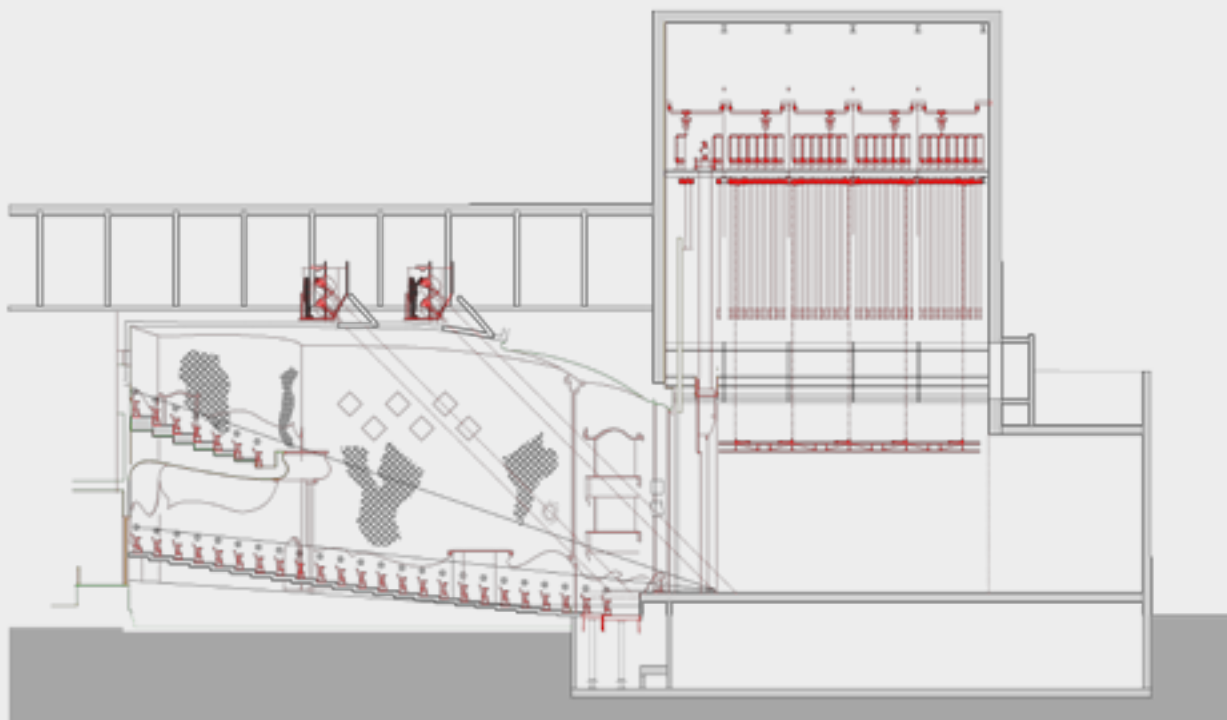
Grote ingreep

Door het verlagen van het toneel wordt al enige hijs hoogte gewonnen, maar nog niet genoeg. Bovendien mist het theater een goede rollenzolder. Het ontwerp voorziet daarom in verhoging van de toneeltoren. Het maken van een achtertoneel en zijtonelen is een grote ingreep in de constructie en kan alleen worden uitgevoerd door de gemetselde steunberen te vervangen door een nieuwe constructie. Voordeel is wel dat dan ook meteen rekening kan

worden gehouden met een zwaardere hijsinstallatie met trekken van 500kg. Het verlagen van het toneel heeft natuurlijk gevolgen voor de zichtlijnen. De zaal moet dus ook worden aangepast. Om te beginnen wordt het hoogteverschil tussen de eerste rij en het toneel verkleind tot maximaal 1m en de hellingshoek van de zaal wordt vergroot. In het stoelenplan vervallen de gangpaden links en rechts, zodat de mindere plaatsen aan de buitenkant vervallen. Het schetsontwerp voorziet verder in aanpassing van het balkon. Het gehele balkon wordt losgemaakt en - een stuk hoger - opnieuw geplaatst. De opbouw van het balkon zelf wordt veel steiler. De lastig bereikbare zaallichtbrug wordt in het schetsontwerp vervangen door twee lichtbruggen, geïntegreerd in het plafond.

Een echt goede stoel

Dit schetsontwerp vormt het uitgangspunt voor een architectuurprijsvraag in het kader van de Europese aanbesteding, die wordt gewonnen door Greiner Van Goor Huijten Architecten. Onder hun leiding wordt een ontwerp gemaakt, in nauwe samenwerking met onder andere de dienst Monumentenzorg van de gemeente Dordrecht. Omdat het hele

Doorsnede nieuwe situatie met onder meer verlaagd toneel en verhoogde toneeltoren.

gebouw een Rijksmonument is, moet gezocht worden naar oplossingen die recht doen aan de huidige eisen van functionaliteit met behoud van de monumentale waarde. Een goed voorbeeld vormen de zaalstoelen, ontworpen door Sybolt van Ravesteyn. Het is niet ongebruikelijk, zelfs wel logisch dat een architect de stoelen van een theater ontwerpt. De stoelen vormen alleen al door hun getal een heel belangrijke factor in de totale uitstraling van de theaterzaal. Het is wel bijzonder dat Van Ravesteyn een echt goede stoel heeft ontworpen. Hij had duidelijk verstand van meubilair. Dit was dan ook niet de eerste stoel of het eerste meubilair dat hij ontwierp en dat zie je terug in de kwaliteit ervan. Van Ravesteyn combineert heel knap een aantal eisen:

1. De stoel is comfortabel, maar niet lui. Het publiek zit goed, maar blijft wel wakker.
2. Door de vorm van de stoel is de beenruimte maximaal.
3. De stoel bestaat uit een beperkt aantal elementen die goed kunnen worden vervangen of gerepareerd.

Restauratie van de stoel

Het comfort van een stoel van 1939 is niet automatisch het comfort van nu. Mensen zijn gemiddeld langer geworden

en dat betekent dat de maten van het meubilair ook meegroeien. Als je nieuwe stoelen laat maken, kun je daar rekening mee houden. Bij renovatie van de stoelen blijf je zitten met de beperkingen ervan. Toch is er veel te zeggen voor restauratie. Een belangrijk deel van de stoelen (zoals het buizenframe) is origineel. Hetzelfde geldt voor belettering en houten delen in zitkussen en rugkussen. Door de stoelen te restaureren, wordt een belangrijk deel

‘Het is bijzonder dat Van Ravesteyn een echt goede stoel heeft ontworpen’

historisch erfgoed behouden. Bovendien zijn de kosten van restauratie veel lager dan van vervanging. De bekleding van de stoel is overigens niet origineel. Van Ravesteyn koos destijds een ribstof, maar die is later vervangen door mohair. Mohair heeft een warme en rijke uitstraling en is vrijwel onverslijtbaar. Aangezien deze wijziging al had plaatsgevonden voor de huidige restauratie begon, was dat voor het ontwerp het uitgangspunt. Ook straks worden de stoelen weer voorzien van mohair.

Geen veto voor verandering

De restauratie van de stoel is een interes-

sant voorbeeld van de benadering van Monumentenzorg. Het is de bedoeling om zoveel mogelijk te behouden en te herstellen wat er is, niet wat er geweest is. Dat geldt ook voor de architectuur. De oorspronkelijke zaal van Verheul had zijbalkons. Er zou iets voor te zeggen zijn om die opnieuw te maken, maar dat kan niet op instemming rekenen van Monumentenzorg. Tijdens de geschiedenis van het gebouw zijn de zijbalkons gesloopt en

daarmee is een nieuwe situatie ontstaan die zo zorgvuldig mogelijk moet worden behouden. Behoud van het goede betekent geen veto voor verandering. Als een ingreep nodig is om een gebouw te kunnen blijven gebruiken kan en mag er veel. Maar als restauratie mogelijk is, dan moet dat ook.

De verbouwing is gestart. Eind 2014 zullen het gebouw van Verheul en de inrichting van Van Ravesteyn weer in ere hersteld zijn. Architecten Martien van Goor en Eric Huijten hebben er dan weer een modern functioneel theater van gemaakt. ◀